

La riquesa oblidada del Montseny. Recuperem la cultura de les fonts.

Projecte Fonts del Montseny

Avui en dia els dolls d'aigua de les fonts del Montseny es van aprimant mentre les construccions que les ennoblien es van degradant. Les fonts de la muntanya han perdut la funció de punt de trobada cultural i festiu de què gaudien ara fa uns cent anys.

Des de fa dos anys estem portant a terme un projecte de recuperació de la memòria de les fonts del Montseny. Consisteix en una primera fase d'anàlisi bibliogràfica i documental dels manatials montsenyencs, i posteriorment una segona de treball de camp que inclou la ubicació georeferenciada i la documentació fotogràfica i descriptiva de l'element patrimonial. La darrera etapa consisteix en una exposició itinerant amb la col·laboració del Museu Etnològic del Montseny. A hores d'ara hem indexat més de 700 fonts, que podeu consultar al Google Maps "Projecte Fonts del Montseny" o també a Facebook "Fonts del Montseny".

Les fonts i l'ocupació humana del Montseny

Els primers assentaments humans al Montseny es relacionen amb la presència d'aigua com element per garantir la subsistència. Al peu de la muralla ibèrica de Montgròs (El Brull) trobem la font dels Empoadors. En la cultura antiga les fonts eren espais de salut i llocs sagrats vinculats als seus orígens. Aquestes fonts se situen als bassals del massís, on el poblament es va establir a partir de la romanització. Pel que fa a les més antigues documentades, tenim la font Fresca (Aiguafreda) que apareix a l'acta de consagració de l'església del Sant Martí del Congost al 898. En època medieval també és molt habitual trobar la presència de fonts en documents com a delimitacions de camps i masos, com el cas de la font del Vilar d'Arbúcies (1255).

El recurs de l'aigua corrent ha condicionat des de temps immemorials la ubicació del poblament. Arreu del massís podem trobar una font prop de cada masia, com la font de Can Perera (Cànoves i Samalús) o la font del Bellver (Tagamanent). També la majoria d'esglésies tenen a prop un doll d'aigua del que sovint pren el nom, així tenim la font de Sant Martí prop de l'església parroquial del Brull.

Font de Sant Martí al Brull, davant de l'església i sota les ruïnes de l'històric castell
(Foto: Corella, 2017)

Les fonts i l'imaginari

Més enllà del patrimoni material, les fonts també formen part de la nostra identitat cultural en forma de llegendes i mites. Éssers fantàstics com fades i bruixes es relacionen amb surgències d'aigua, com és el cas de la font de les Nàïades (municipi del Montseny) o la font de Briançó (Fogars de Montclús), on les bruixes es trobaven per fer caure pedra. En altres casos la tradició oral explica l'origen de la deu, com la font dels Cincs Raigs (Sant Esteve de Palautordera), un per cada fill del propietari.

Els primers excursionistes i estiuejants

El Montseny va seduir els primers excursionistes des del darrer terç del XIX. Artur Osona va donar rellevància a les fonts del Montseny i va esmentar, entre moltes, la font de Sant Andreu de la Castanya (El Brull) i la font de Matagalls (Viladrau). Els atractius del paisatge de la muntanya feren aparèixer hostals per allotjar aquests primers viatgers. A la vall de Santa Fe s'instaurà el primer centre turístic no urbà del Montseny per a la burgesia, que cercava la bondat de les aigües en les fonts del Frare i de Passavets.

Fonts i salut

A l'època romana era molt habitual l'ús d'aigües termals, però aquesta tradició s'anà perdent i no serà fins al segle XIX que es recupera. A la Garriga l'aigua de la font del Pou Calent serà recuperada per aquest nou ús. Amb l'arribada del ferrocarril i el desig del gaudi termal, les fonts antigues garriguenques foren remodelades seguint els cànons de l'arquitectura modernista, així es bastí la font Raspall, dissenyada l'any 1915 per l'arquitecte Manuel Raspall, o la impressionat font de Santa Digna.

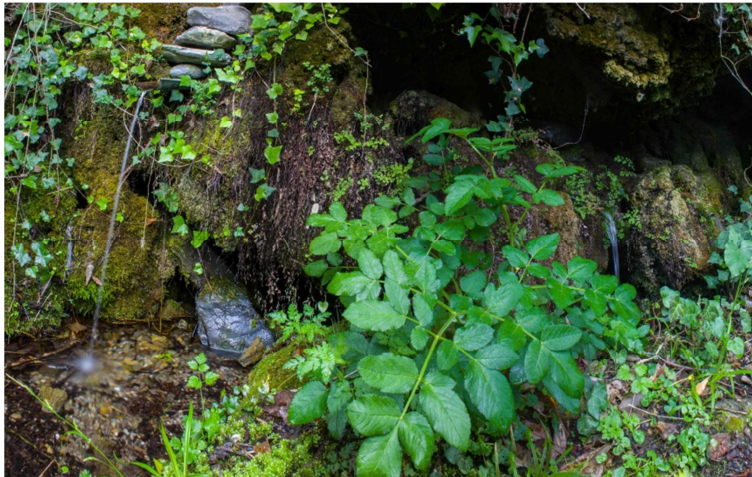
Les fontades i els aplecs

Les fontades i els aplecs representen el lleure a la muntanya. A la font del Lleó (Aiguafreda) els estiuejants s'apropaven abillats com si anessin a un acte social de la capital. També a la font Pintoresca de Breda es celebrava un fontada des de la data de la seva inauguració el 1912. Les velles fonts redescobertes pels estiuejants s'impregnaren de l'esperit noucentista. Fonts antigues es redissenyen i es dediquen a escriptors i poetes, com la font d'En Vila (Montseny), dedicada a Joan Maragall. El 1936 Marià Manent va proposar d'arranjar l'antiga font de l'Oreneta com a homenatge a Guerau de Liost. S'encomanà a Joan Mirambell el disseny del jardí, i a Joan Rebull l'estela de la font. A Campins Francesc Vendrell, propietari de Can Pons, va renovar l'antiga deu d'aigua per la neoclàssica font de Montserrat, al gust dels estiuejants.

Menció especial mereix l'activitat d'arranjament de fonts duta a terme des de l'Aplec del Matagalls, cada any des del 1950 s'inaugura o es restaura una font a la muntanya. En tenim quasi una cinquantena d'exemples: la font Claret (Viladrau), o la font del Sot del Rector (El Brull) en són exemples.

Les font perdudes

A vegades les fonts es perden perquè són canalitzades per aprofitar tota l'aigua per tasques agrícoles, com la font de la Llobera (Seva). En altres casos, les fonts estan seques perquè els moviments subterranis de l'aigua i les captacions les han deixat eixutes, com la font de Mas Gelat (Sant Feliu de Buixalleu). Algunes fonts estan a tanta altitud que quasi no tenen recorregut subterrani, el que fa que ragin de forma discontinua, com ha succeït a la font de l'Obra a Tagamanent. O bé, la seva ubicació en llocs amagats o poc transitats avui dia fa que restin oblidades, com la font Monner (Sant Pere de Vilamajor) o en sots embardissats com la fonteta de Can Perepoc (Campins).

Font Monner, a la llera de la part mitjana de la Riera de Vallmajor.
(Foto: Corella, 2017)

La nova indústria de l'aigua

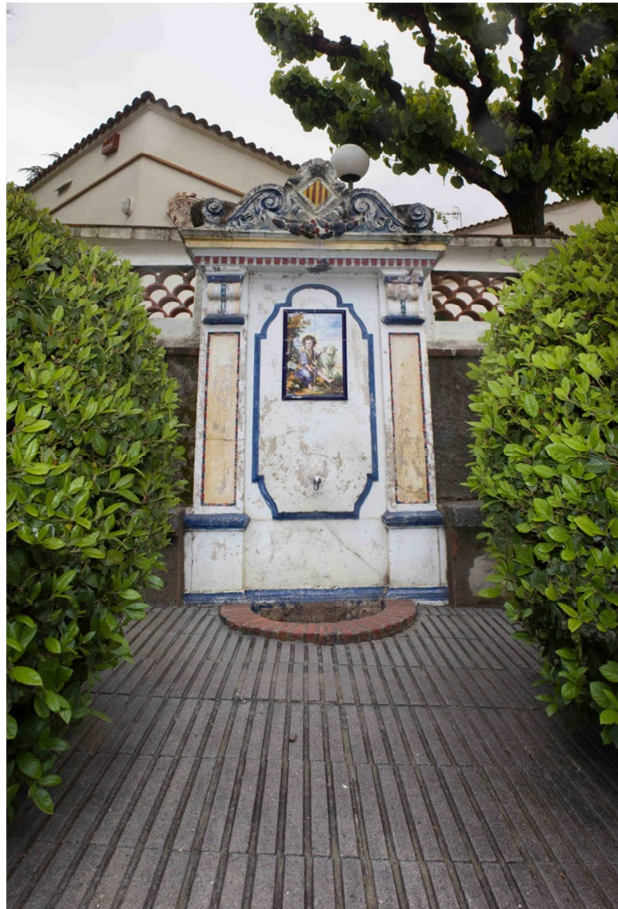
Des de la segona meitat del segle XX apareix al Montseny una nova forma d'explotació dels recursos naturals: les embotelladores industrials d'aigua natural. Una de les primeres fonts a comercialitzar les seves aigües fou la font de les Pipes (Arbúcies). Altres fonts explotades com a manantials són la font del Regàs (Arbúcies) o la font Alegre, comercialment venuda com Aigua de Viladrau.

Espais patrimonials naturals al voltant de l'aigua

Cada poble del Montseny té les seves fonts més estimades, que representen un espai patrimonial propi. Les trobem en camins històrics com la font Borrell (St. Pere de Vilamajor) de pujada cap a Sant Esteve. O la font de les Acàcies a Cànoves, parada tradicional a l'excursió cap al castanyer Gros d'en Cuc. Amb construccions reconegudes durant anys, on el valor natural de l'entorn augmenta amb el cultural que els veïns hi han afegit, amb recitals de poesia com a la font d'en Pinós (Aiguafreda-Centelles); o dedicades als sants patrons com la font de Sant Vicenç (Riells i Viabrea).

Moltes fonts urbanes han perdut la deu d'aigua natural i ara resten connectades a la xarxa municipal, però no han deixat de tenir interès patrimonial. Algunes van ser aixecades per commemorar l'arribada de l'aigua potable, com a Breda la font del Novè Centenari (1917). La del Bon Humor és una de les set fonts de bomba que hi ha a Arbúcies, edificades el 1908 quan es va instal·lar el sistema de bomba en els pous existents a diferents carrers de la vila.

Prop d'esglésies parroquials i les places majors no pot faltar mai un brollador. Tenim la font de Sant Joan de Campins (1925) i la font de la Plaça d'Aiguafreda annexa a les cases (1871). Les rectories també tenen la seva font urbana, com la font de la Germana Josefa a Viladrau, o la font de la Rectoria de Gualba, darrere l'església de Sant Vicenç. També hi ha fonts modernes, com l'actual font de Ca n'Enric del Figaró, que amb el temps podrà esdevenir un punt de trobada singular per als excursionistes cap a Vallcàrquera.

Font de Sant Joan, emplaçada just a la cantonada del passeig de les Tres Germanes amb el camí vell de Campins
(Foto: Corella, 2017)

Conclusions

Les fonts han estat un element del patrimoni cultural i natural destacat en l'àmbit del Montseny. Cal recordar la "*cultura de la font*": tradicions, costums i hàbits que es duen a terme amb les fonts com a protagonistes;. Mantenir les nostres fonts en bon estat, lliures de bardisses o brutícia, per tal de conservar-les com a elements patrimonials del Montseny. Preservar les fonts, en aquesta societat de les presses i de l'aigua embotellada, és una feina heroica i necessària, és una tasca de tots: administracions, societat civil, associacions...un compromís per part de la gent que s'estima del Montseny, ja visqui a un dels divuit municipis que formen el parc natural, o les grans capitals d'aquesta muntanya (Vic, Sant Celoni, Granollers...) Recuperem el gaudi de les fonts. Que tornin els nens a jugar als xaragalls de l'aigua! que tornin els enamorats a les fonts! que hi tornin els poetes!

Oscar Farrerons. Arquitecte, estudiós del Montseny.

Adrià Corella. Fotògraf.